

Gods goedheid en liefde en te weinig over diens rechtvaardigheid, teveel over zegeningen en weldaden en te weinig over tuchtigingen en straffen, teveel nadruk op dankbare liefde en te zelden aandacht voor boetvaardigheid en versterving. Waarom God 'Vader aller menschen' genoemd en niet 'Onze Vader', zoals Hij zelf aan hen die in hem *geloofden* had geleerd; waarom voortdurend de ook bij protestanten geliefde modebenaming 'Heiland' gebruikt? In een tijd van 'onophoudelijke aanvallen en spotternijen des ongeloofs en der dwaling' was het ongewenst de bestrijders der Kerk de hand te reiken, door de verering der heiligen 'tot een bloot aandenken te vernederen' in plaats van hen aan te roepen¹⁹.

De convertiet Le Sage heeft een belangrijk aandeel gehad in de verspreiding van de ultramontaanse opvatting dat de 'voortgaande verlichting' consequent uit het protestantisme voortvloeide. Had Frankrijk de gevolgen van het typisch protestantse grondbeginsel 'er bestaat geen gezag' in het staatkundige te zien gegeven, de tegenstellingen in Genève toonden ze in het godsdienstige. Het kon ook niet anders: 'zonder Profeten te zijn, hebben alle verstandige Catholijken van het oogenblik af, waarin het Protestantismus zich vestigde, deze gevolgen reeds voorzien en voorspeld'. Vandaar dat hij een Duits schrijver meende te moeten corrigeren, toen deze het had over 'echte' protestanten die nog enig geloof in het bovennatuurlijke bezaten; neen, de overlopers naar het verlichte denken waren pas consequente protestanten: 'hun onderzoek is nooit geëindigd; daar zij altoos heden moeten onderzoeken of zij gisteren wel goed onderzocht hebben'!²⁰

WEGSTERVENDE ECHO'S VAN DE 'KATHOLIEKE VERLICHTING'

Kort voordat *De Godsdienstvriend* van start was gegaan verscheen *Minerva* met als ondertitel 'Tijdschrift voor godsdienst, wetenschap en kunsten'. Het kende twee naast elkaar lopende reeksen afleveringen, Mengelwerk en Boekbeoordelingen, en stak daarmee de *Kerkelyke Bibliotheek* qua omvang naar de kroon. Nadat het drie jaargangen (1817/1818-1821) had volgemaakt, werd het afgelost door *De Katholieke* met ongeveer dezelfde ondertitel, reeksindeling, omvang en verschijningsduur (1822-1824). Drijvende kracht achter deze onderneming was zo goed als zeker de Deven-

19. *R C B*, 6(1826) 7-10.

20. *De Godsdienstvriend*, 1(1818) 196-199; 5(1820) 204.